

Skjetten, 12. februar 2019

Forslag til ny innkjøpsordning til bibliotekene

Bakgrunn

Takk for at BoldBooks ble invitert til innspillverksted for kunstnermeldingen på litteraturfeltet. Under gruppearbeid la Kristin Over-Rein fram et nytt forslag til innkjøpsordning, og ble oppfordret av ansatt i KUD om å sende det inn.

For å underbygge egne synspunkter, har vi gjennomført en spørreundersøkelse, først og fremst i eget nettverk, men også spredt som en Facebook-annonse rettet mot målgruppa.

BoldBooks AS har ingen økonomiske interesser av å endre innkjøpsordningen. Men siden småforlag og uavhengige forfattere er uorganiserte, er det ingen andre som snakker deres sak. Derfor jobber vi også idealistisk, og som et talerør for denne målgruppen.

Oppsummering

Vi har studert dagens innkjøpsordning. Av tidsmessige hensyn har vi plukket ut den ene ordningen, og sett nærmere på denne, det er innkjøpsordningen for norsk skjønnlitteratur for voksne, sjangeren prosa.

I 2018 ble det ifølge Bokbasen utgitt 490 bøker i denne sjangeren. Kun 1/3 av disse ble påmeldt ordningen, totalt 155 bøker.

138 ble innkjøpt, og 17 avslått. 45 % av innkjøpte bøker kommer fra de tre største forlagene, Cappelen Damm, Gyldendal og Aschehoug. Disse tre fikk 100 % av sine påmeldte bøker innkjøpt og 0 % bøker avslått.

I vår undersøkelse blant småforlag og indieforfattere er kun 23 % innkjøpt og 59 % avslått. 76 % har aldri meldt på bøker til innkjøpsordningen. De to viktigste begrunnelsene er at det er for dyrt (49 %), og at de ikke har noen tro på å bli innkjøpt (41 %).

I kommentarfeltene til undersøkelsen gir disse mindre aktørene uttrykk for en ordning som bidrar til å diskvalifisere indieforfattere og småforlag. Det er en ordning mange ikke har tillit til, spesielt siden påmeldingene ikke er anonyme og vedtakene ikke må begrunnes.

BoldBooks' forslag til ny innkjøpsordning overlater vurderingen av påmeldte titler til bibliotekene selv, med anonymiserte bøker, lavere påmeldingsavgift og større fleksibilitet.

Fakta om dagens ordning

"Formålet med kulturfondbøkene er primært å styrke norsk språk og litteratur. De økonomiske midlene under Norsk kulturråds innkjøpsordninger for litteratur gis til forlag og forfatter, og er i første rekke «produksjonsmidler» til litteratur."

I eksempelet nedenfor har vi valgt å ta for oss den ene av ordningene:

Innkjøpsordningen for ny norsk skjønnlitteratur for voksne, sjangeren prosa

"Føremålet med innkjøpsordninga for ny norsk skjønnlitteratur er at slik litteratur blir skapt, utgitt, spreidd og lest. (...) Med ein slik garanti for salet kan fyrsteopplaga bli større, og forlaga kan gje ut litteratur som det elles ikkje hadde vore så lett å publisere med tanke på sal i den kommersielle marknaden åleine. Kulturrådet stiller krav til kvaliteten på utgjevinga, og innkjøpet skal samla sett syte for at norsk litteratur blir publisert i stor breidde."

Vurderingsutvalget

I dag er det et vurderingsutvalg på 4 personer som skal vurdere alle påmeldte bøker innen denne kategorien.

Medlemmene har **ingen sjekklister å gå etter i vurderingen**, ut over disse retningslinjene: I diskusjonen om minstekravene til kvalitet skal hver tittel vurderes innenfor sin sjanger.

Utvalgene skal blant annet legge vekt på om de påmeldte utgivelsene

- fremstår som helhetlige litterære verk
- innehar tilstrekkelige kunstneriske, språklige og håndverksmessige kvaliteter
- har vært underlagt et nødvendig redaksjonelt arbeid

Vurderingsutvalget **skal ikke begrunne vedtaket sitt**.

Hver bok skal leses av minimum 2 personer, noen ganger 4. De skal i utgangspunktet lese hele boka. Dette gjør de ved siden av annen jobb. Dette ifølge opplysninger fra Hege Langballe Andersen i Kulturrådet. Det vil si at medlemmene skal **lese minimum 78 bøker hver i året, på fritiden**.

Bare i denne ene sjangeren gjør vurderingsutvalget vedtak for til sammen 30 millioner kroner i året.

Det viser seg at en forholdsvis stor andel av innkjøpte bøker går til de 3 store forlagene (45 % og 13 millioner).

Bøkene er ikke anonyme. Vurderingsutvalget vet navnet på både forlag og forfatter.

For å melde på en bok må forlaget:

Enten (kategori 1): sende inn 700 papirbøker gratis for å bli vurdert. Disse bøkene beholder bibliotekene, selv om boka blir «nullet».

Eller (kategori 2): betale 10 000 kroner for å bli vurdert, og får 14 dager på seg til å sende inn trykte bøker dersom den blir innkjøpt

Vedtak 2018**Skjønnlitteratur: Kun prosa**

Antall	Antall totalt	Antall Big 3	Beløp innkjøpt	Beløp Big 3
Innkjøpt	138	62	29 642 400	13 317 600
Avslått	17	-		
	155			

Prosent	Prosent alle	Prosent big 3 av innkjøpte
Innkjøpt	89	45
Avslått	11	
	100	

Sum

Capplen Damm		
Innkjøpt	24	5 155 200
Avslått	-	
Gyldendal		
Innkjøpt	28	6 014 400
Avslått	-	
Aschehoug		
Innkjøpt	10	2 148 000
Avslått	-	
Til forlag for papirbok		123 000
Til forlag for e-bok		6 800
Forfatterroyalty		85 000
Sum per innkjøpte bok		214 800

Vurderingsutvalg ant medlemmer	4
Antall bøker per person (hvis de leser 2 hver)	78
Antall timer per bok	8
Antall timer lesing totalt	620
Beløp per leste bok	1 000
Beløp per person	77 500
Beløp totalt til vurderingsutvalg	310 000

Utgitte bøker i denne sjangeren i 2018

Ifølge opplysninger fra Bokbasen («bokhandlenes oppslagsverk») ble det i 2018 registrert 639 utgivelser innenfor bokgruppe 4.1 som er norsk skjønnlitteratur for voksne.

4.1.1 Romaner	229
4.1.2 Noveller	23
4.1.3 Lyrikk	121
4.1.4 Skuespill	14
4.1.5 Essays	11
4.1.6 Antologier	18
4.1.7 Krim/spenning	68
4.1.8 Klassisk litteratur	4
4.1.9 Sang- og visebøker	3
4.1.0 Diverse	148
	639

Fjerner vi lyrikk, skuespill, essays og sang- visebøker, sitter vi igjen med 490 bøker i denne sjangeren.

Moms-kravet som kom og gikk

15.12.2016 ble følgende endring innført i retningslinjene for innkjøpsordningen, punkt 5: «Krav til søknaden: Norske forlag og utgivere som er registrert i Merverdiavgifts-registeret, kan søke om innkjøp.»

For å være registrert i MVA-registeret må bedriften ha hatt en avgiftspliktig omsetning på minst 50 000 kroner i løpet av 12 måneder. Siden salg av papirbøker er fritatt for moms i siste omsetningsledd, ville det ha diskvalifisert alle forlag som selger bøker direkte til leserne, uten å benytte en forhandler/bokhandel som mellomledd. Det ville også ha diskvalifisert alle forlag som har solgt bøker for mindre enn 50 000 i året netto, etter forhandlernes rabatt. Det diskvalifiserer også alle nyoppstartede forlag, som ikke har gitt ut noen bøker ennå, og derfor ikke har noen omsetning.

Nord-norsk forfatterlag reagerte på denne regelen og sendte en uttalelse til Norsk kulturråd og Den norske forleggerforening: «Nnf påpekte at en rekke forfattere gir ut bøker på egne eller andres mikro-forlag, uten at disse er MVA-registrert. I uttalelsen het det at: "Disse utgjør ikke en stor trussel for de store forlagene, med sine få utgivelser. For de små forlagene er det likevel en stor motivasjon å vite at de kan sende inn til innkjøpsordningen. Vi mener at kvalitetslitteratur også kan produseres av mikroforlag. Det er viktig at disse bøkene blir laget, og noen av disse er blitt innkjøpt. Som det nå er, mister vi denne muligheten til mangfold.»

Dette førte til at Kulturrådet fjernet MVA-kravet fra sine retningslinjer i 2017:

https://nordnorskforfatterlag.no/flere_nyheter/nnf_uttalelse_gav_endring_i_kulturradets_retningslinjer/

Spørreundersøkelse om dagens innkjøpsordning

I forrige uke sendte BoldBooks ut en spørreundersøkelse i egne kanaler, og som et sponset innlegg på Facebook. Målgruppen var uavhengige forfattere og småforlag. Vi fikk inn 92 svar, se vedlegg. Her er en oppsummering:

76 % har aldri meldt bøker på statens innkjøpsordning. De to viktigste begrunnelsene er at **det er for dyrt (49 %)**, og at de **ikke har noen tro på å bli innkjøpt (41 %)**. En av kommentarene var:

«Det koster 10 000,- å sende inn en søknad. Dette er et stort inngrep i en økonomi som allerede er presset for den som gir ut bøker på egenhånd, og i tillegg ser det ut til at innkjøpsordningen automatisk diskvalifiserer selvpubliserede bøker. Det er rett og slett for stor risiko å søke på denne ordningen, når det er så stor sjans for at selvpubliserede bøker uansett blir nullet. Hvorfor tenker jeg at det er tilnærmet umulig? selv min forlagsutgitte bok ble nullet, da jeg ga ut på et etablert forlag. Ser ingen hensikt å søke på noe som i utgangspunktet er fylt med fordommer på selvpubliserede bøker.»

Av de som har meldt bøker på innkjøpsordningen, var resultatet av siste søknad: **59 % avslått**, 23 % innkjøpt, 18 % fortsatt til vurdering.

Noen av erfaringene med søknadsprosessen:

«Jeg ga ut en ungdomsbok på eget forlag, og en voksenbok på Cappelen Damm. Voksenboken ble kjøpt inn, og det er min mening at det skyldes at den ble utgitt på et forlag for meg fremstår Innkjøpsordningen som en forlagsstøtte, ikke forfatterstøtte. Prisen på 10.000 kr for å melde opp er også for høy. Når man da får avslag på Innkjøpsordningen, og bibliotekene selv kjøper inne bøker, tar de i praksis av de 10.000 kr og kjøper bøker for halv pris gjennom biblioteksentralen. Forfatteren ender opp med å gi gratis bøker til bibliotekene.»

«Tungvint og vanskelig. Vi søkte i feil gruppe. Isteden for å hjelpe oss over i riktig gruppe, ble det bare avslag uten annen begrunnelse enn at gruppen var feilaktig. Slikt oppleves stivbent, byråkratisk og lite imøtekommende. Små forlag vil nesten alltid falle gjennom fordi både forlag og forfatter er ukjent for saksbehandleren.»

Vi spurte om man synes dagens ordning **oppfyller formålet** med ordningen (formålsteksten sto i skjemaet). **56 % svarer nei**, **35 % vet ikke**, 9 % svarer ja.

Noen utdyper svarene sine slik:

«Ny norsk litteratur er også bøker utgitt utenfor etablerte forlag. Så lenge innkjøpsordningen ikke tar høyde for denne utgivergruppen, mener jeg de ikke oppfyller formålet. Verden har gått videre, men bokbransjen sitter godt i baksetet.»

«Sedvane, bekjentskapskorupsjon, litterære fordommer og pengemakt favoriserer store, slappe forlag. Innkjøpsordningen er i utgangspunktet enestående god, men har et demokratisk problem.»

«Da jeg ikke vet hva som ble godkjent og dermed innkjøpt, vet jeg heller ikke noe videre om kriteriene for avslag av min bok. Jeg vet om min bok at den gikk gjennom nåløyen til en som har arbeidet i Kulturrådet og derved stiller krav om litterær kvalitet. Også det at min redaktør ga meg gode tilbakemeldinger, gjør meg trygg på kvaliteten på min bok. Jeg fikk ikke noe begrunnelse for avslaget.»

«Fordi det er mange som unnlater å søke. Det er en altfor stor kostnad i en meget dyr prosess, å bli nulltet. Blir som å gamble med kr 10 000. Penger de fleste ikke har råd å tape. Derfor er ordningen urettferdig. Store forlag har pengene. I tillegg tror jeg at de også har en fordel å bli tilgodesett, nettopp for at de er et stort/kjent forlag.»

«Innkjøp virker å være avhengig av "vennskap og kjennskap". Det kan se ut som at mange titler ikke engang blir vurdert. Man leser vaskeseddelen og stopper der. Ordningen som sådan virker svært elitistisk. Sannsynligheten for at indieforfattere eller små forlag skal bli innkjøpt, er forsvinnende liten.»

Vi spurte om forslag til endring av innkjøpsordningen, og fikk 47 svar. De kan oppsummeres slik:

- Anonym vurdering, der ingen vet verken forfatter, forlag eller redaktør
- Gratis eller mye billigere påmeldingsavgift
- Bort med faste påmeldingsfrister, løpende vurdering
- Skepsis til vurderingsutvalget
- Mer fleksibel ordning hvor flere titler kan kjøpes inn

Noen av forslagene var:

«Avgiften på kr 10 000 må reduseres sterkt, helst fjernes. Manus bør vurderes anonymt, for å sikre mest mulig nøytralitet i forhold til utgiver.»

«Løpende vurdering feks hver måned med avslag/godkjenning. I tillegg kan heller antall bøker reduseres slik at vi får flere ut. Bedre med en bok på et bibliotek enn at noen skal få mange ex.»

«Skal ikke bibliotekene være et sted hvor man kan oppleve den _virkelige_ bredden i landets litteratur? Populasjonen som helhet har svært varierende smak, og det som er høy litteratur for noen er meningsløst for andre - samtidig, det som er reint svada for noen er kongelig underholdning for andre. Bare se på hva som selger som hakka møkk på Amazon, f.eks. Jeg har ingen svar her, men det er noe å tenke på, og det hadde vært moro om man kunne besøke et bibliotek og finne bøker av etablerte så vel som indies - så lenge kvaliteten på bøkene er intakt»

«Tenker at det i utgangspunktet er en veldig god ordning, og vi skulle ikke vært uten den. Kanskje større innsikt i utvelgelsesprosess og -kriterier?»

«Jeg har ikke studert innkjøpsordningen nøye nok til å gå i detalj. Og det er kanskje svarer mitt. At det er så lite sannsynlig at man får midler at man ikke engang leser nøye/søker. Dersom man ønsker at flere indieforfattere skal søke, bør ordningen og søkeprosessen gjøres bedre kjent, og at prisen man betaler for å søke, går kraftig ned»

«Kostnaden for å melde opp må bli mindre, og støtten bør spisses mot forfatter. Det forlagene gjør i dag, er at de gir forskudd til forfattere etter normalkontrakt, men trekker forskuddet fra Forfatterens del av støtten fra Innkjøpsordningen.»

«Forenkler prosessen med å bli vurdert (elektronisk innsending av manuskript), anonymisere innsendelser (hverken forlag eller forfatter skal vises), crowdsource lesing og vurdering (fjerne "elitistiske" og profesjonelle "lesere" fra vurderingen) og basere hele vurderingen på frivillige bidrag. Eneste du må forplikte deg til er å gjøre en vurdering av boken etter at den er lest. Første og andre som leser boken får betalt en symbolsk sum. Alle får "poeng" per bok de leser (tilsvarende antall sider) og får økt "status" og rangering (profileres ut mot alle som er interessert) basert på dette. Rett og slett "gamification" av vurderingen.»

«Anonym vurdering, leveres manus på e-post, uten forfatter/forlag. Flere som vurderer. Bibliotekarer og lesere bør være i vurderingsutvalget. Barn og unge lesere inkluderes i vurdering av bøker for barn og unge. Lavere innmeldingsavgift.»

«Anonyme innleveringer, at bøkene leses før de må trykkes i et alt for stort opplag. Da jeg søkte trykket jeg 3000 bøker, fordi jeg fikk avslag, blir salget mye vanskeligere og jeg sitter med et for stort opplag, har betalt alt for mye og vet ikke om jeg får råd til å gi ut så mange flere bøker. Det er synd, fordi jeg tror de blir bedre og bedre, samtidig som økonomien blir dårligere Synd!»

«Større andel sakprosatitler bør kjøpes inn for å trygge denne sjangeren»

«Bøkene som blir vurdert bør være anonymisert i forhold til forfatter og forlag. Det bør heller ikke koste penger å bli påmeldt. Man bør få en saklig begrunnelse for avslag - som i det minste sikrer forfatteren at boka blir lest av "jurien".»

«Vurderingsutvalgene burde blitt utvidet. Flere burde lest bøkene som søkes inn. Det burde vært krav om at bøkene faktisk blir lest og at det gis en grunnlagt rapport for innkjøp eller avslag. Ankemuligheten burde gjeninnføres. Kulturrådet generelt og vurderingsutvalgene spesielt burde vært desentralisert.»

«En bok med høy litterær kvalitet i henhold til teoretisk vitenskap kan likevel vise seg å være så sær eller kjedelig at den ikke gir leseren lyst til å lese mer og derfor i praksis blir lest av svært få, og da vil i virkeligheten ikke dette litterære verk oppfylle Kulturrådets formulerte formål om å styrke det norske språk gjennom å medvirke til leseglede og leselyst og spredning av norsk litteratur blant folket!»

Se vedlagte Excel-ark og rapport med oppsummerte resultater.

Analyse og refleksjon

Det ble utgitt 490 bøker i sjangeren skjønnlitteratur, prosa for voksne, men kun 155 ble påmeldt innkjøpsordningen. Man kan spørre seg hvorfor det ikke ble påmeldt flere? Ifølge vår undersøkelse kan det tyde på at mindre utgivere synes det både er for dyrt og ikke har tro på at de vil bli innkjøpt. **Det er en oppfatning av at ordningen er til for de store forlagene.**

Har innkjøpsordningen blitt en «ond sirkel» som bidrar til å sementere de største forlagenes maktposisjon? Er det slik at for at en forfatters bok skal bli innkjøpt, bør forfatteren få kontrakt med en av de tre største forlagene?

Følgende kan synes å diskvalifisere små forlag:

- Momskravet (som riktignok nå er fjernet igjen)
- Påmeldingskostnader
- Ikke anonyme bøker
- Ikke begrunnede vedtak

Hvis litterær kvalitet er umulig å definere, er det da rimelig at 4 personers subjektive mening og smak skal styre hvilke 155 bøker som skal kjøpes inn av alle 700 bibliotekene?

Tidligere var det sikkert praktiske årsaker til å opprette vurderingsutvalg. **Med dagens teknologi kan innkjøpsordningen gjøres mer demokratisk og åpen.**

Forlaget må betale 10 000 kroner for å få vurdert en bok som skal leses av 2-4 personer som hver får 1000 kroner for å vurdere boka. Hva går det overskytende beløpet til?

Det synes ikke logisk at det koster 10 000 kroner å melde på en skjønnlitterær bok, mens det er gratis å melde på sakprosa.

Det er svært vanskelig å rekke å få bestilt trykking av 700 bøker og få sendt dem inn i løpet av bare 14 dager.

Tildelingene går utover terskelverdiene for offentlige innkjøp (påbudt med offentlige anskaffelser ved beløp over 1,3 millioner). Regelverket om offentlige anskaffelser skal bidra til et konkurransedyktig næringsliv. Gyldendal forlag fikk alene 6 millioner kroner bare i denne ene kategorien innkjøpsordning i 2018, og det uten at vedtak må begrunnes.

Størrelsen på innkjøpsbeløpet i denne sjangeren er 214 000 kr til forlaget, (for papirbok + e-bok) hvorav 85 000 til forfatteren. 130 000 til forlaget er sannsynligvis mer enn hva utgivelsen kostet dem totalt (80-100 000 virker å være snittkostnaden). **Det gir ingen mening i at Kulturrådet skal overfinansiere utgivelsen.** Forlaget trenger ikke markedsføre denne boka eller forfatteren mer, når de har allerede har nådd break even eller gått i pluss.

Kan en større andel gå til forfatterne? Forlagene trekker beløpet fra sitt eget minstehonorar (jf normalkontrakten), og betaler altså ikke forfatterne noe royalty selv for disse 700 bøkene.

Forslag til ny innkjøpsordning

Her er BoldBooks' forslag til en radikal endring av dagens ordning.

Bibliotekene vurderer og bestemmer selv hvilke bøker de vil kjøpe inn.

Kulturrådet får en godkjenningsordning for redaktører (ansatt i forlag eller frilansere).

Disse redaktørene skriver en vurdering av manuset og gir poeng på en skala etter gitte kriterier. Redaktøren skriver også pitchen som blir innsalget til bibliotekene. Dersom redaktøren mener at boken er for dårlig i utgangspunktet vil hun ikke anbefale at den meldes inn, det taper hun på.

Kulturrådet er de eneste som vet koblingen av navn på redaktør, forlag og forfatter mot de ulike manusene.

Manuset sendes inn i standardisert format, slik at det blir helt anonymt. Manus lagres digitalt i en database.

Manusene blir random fordelt på en jury som består av f.eks. 50 biblioteksansatte. **To biblioteksansatte vurderer boka etter de samme kriteriene**, og får betalt 1000 kroner per bok (kan eventuelt finansieres ved at det koster 2000 kr å melde på en bok).

Alle boktitlene inkl vurderinger ligger åpent tilgjengelig i en felles base som bibliotekene får tilgang til. Øvrige biblioteksansatte har også adgang til å legge inn egne vurderinger etterhvert som manus og bøker blir lest.

Summen for innkjøp fordeles ut til bibliotekene selv (i stedet for sentralt i Kulturrådet), som på egenhånd kan velge hvilke bøker de skal kjøpe inn.

Til slutt kan Kulturrådet summere opp kombinasjon av redaktør og manus. Noen redaktører vil ha flere godkjente manus enn andre. Det er et kvalitetsstempel som redaktøren kan benytte videre i egenreklame, for alle vil gjerne jobbe med redaktører som har 99% hitrate.

I 2018 ble det utdelt 30 millioner kroner i innkjøpsordningen for norsk skjønnlitteratur, prosa for voksne. 155 bøker ble innkjøpt. Hvis de 700 bibliotekene i stedet selv kan velge hvilke bøker de kjøper inn, kan hvert bibliotek kjøpe inn 156 bøker til en fastpris på 275 kroner per bok. Det utgjør også totalt 30 millioner.

Sum til fordeling	30 000 000
Antall bibliotek	700
Sum per bibliotek	42 857
Fastpris per bok	275
Antall bøker per bibliotek	156
Totalt antall innkjøpte bøker	192 500

Takk for at BoldBooks fikk bidra med innspill og forslag. Takk for at også uavhengige forfattere og småforlag blir hørt, og kan påvirke litteraturpolitikk og statlige støtteordninger.

Vennlig hilsen
for styre og ledelse i
BoldBooks AS

Kristin Over-Rein
gründer og daglig leder

tlf 97 62 68 47
kristin@boldbooks.no